

Stockholms kommun
kcskola@stockholm.se

2018-11-21
Dnr 400-2017:7324

Rektor Kärrtorps gymnasium
pernilla.ericols@stockholm.se

Beslut

efter tematisk kvalitetsgranskning av gymnasieskolans
demokratiuppdrag vid Kärrtorps gymnasium i
Stockholms kommun

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19 § skollagen (2010:800) genomfört en kvalitetsgranskning av gymnasieskolans demokratiuppdrag. Syftet är att granska i vilken utsträckning gymnasieskolans demokratiarbete ger eleverna de förmågor som de behöver för att kunna verka som aktiva ansvarstagande medborgare. Granskningen fokuserar särskilt på det klassrumsnära arbetet med demokratiska förmågor som sker inom ramen för undervisningen i Samhällskunskap 1a1/1b.

De övergripande frågeställningarna är:

1. I vilken utsträckning ger undervisningen i Samhällskunskap 1a1/1b eleverna de förmågor som de behöver för att kunna verka som aktiva ansvarstagande medborgare?
 - a. I vilken utsträckning ges eleverna möjlighet till samtal, diskussion och argumentation i syfte att stimulera förståelse och värna demokratiska förhållningssätt?
 - b. I vilken utsträckning övas eleverna i demokratiska beslutsprocesser?
2. I vilken utsträckning arbetar rektor och lärare för att ge alla elever goda förutsättningar att utveckla demokratiska förmågor inom undervisningen i Samhällskunskap 1a1/1b?
3. I vilken utsträckning arbetar rektor och lärare för att möta pojkars och flickors olika förutsättningar kopplade till demokratiska förmågor inom undervisningen i Samhällskunskap 1a1/1b?

Granskningen genomförs i 24 skolenheter, som utifrån program och region, slumpvis valts ut. I urvalet ingår såväl enskilda som kommunala huvudmän. I urvalet har hänsyn tagits till studieförberedande program och yrkesprogram samt en spridning inom tre av myndighetens regionindelningar (Göteborg, Stockholm och Umeå). Kärrtorps gymnasium med Stockholms kommun som huvudman ingår i denna granskning. Vid skolan har samhällsprogrammet valts ut som exempel på hur undervisningen genomförs.

Skolinspektionen besökte Kärrtorps gymnasium den 25 och 27 september 2018. Intervju med rektorn genomfördes via telefon den 2 oktober 2018. Besöket genomfördes av utredarna Ann-Sofie Svensson och Anna-Karin Lundström. Intervjuer med rektorn, den undervisande läraren i Samhällskunskap 1b vid samhällsprogrammet och elever vid programmet samt lektionsobservationer har genomförts.

Vid Kärrtorps gymnasium finns tre högskoleförberedande program: samhällsvetenskapsprogrammet, naturvetenskapsprogrammet och ekonomiprogrammet samt ett introduktionsprogram, språkintrödn. Det är cirka 400 elever inskrivna på skolan läsåret 2018/19. En av skolans samhällskunskapslärare undervisar i kursen Samhällskunskap 1b som genomförs vid samhällsvetenskapsprogrammet i årskurs 1. Samhällskunskapsläraren ingår i arbetslaget för samhällsprogrammet.

I detta beslut ger Skolinspektionen sin bedömning av det granskade området. Därefter följer en motivering till de utvecklingsområden som Skolinspektionen har identifierat inom ramen för granskningen.

När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport.

Skolinspektionens bedömning

Vid Kärrtorps gymnasium, i Stockholms kommun, ges eleverna inom ramen för kursen i Samhällskunskap 1b, en undervisning som delvis ger dem möjlighet att utveckla de förmågor som de behöver för att kunna verka som aktiva medborgare i ett demokratiskt samhälle. Skolinspektionen bedömer att läraren i hög utsträckning presenterar olika värderingar, uppfattningar och problemställningar så att eleverna utvecklar förståelse för såväl olika som andras perspektiv. Läraren ger eleverna i hög utsträckning utrymme för kontroversiella frågor i undervisningen. Skolinspektionen bedömer att läraren i hög utsträckning klargör samhällets demokratiska värderingar samt stimulerar eleverna i att omfatta ett demokratiskt förhållningssätt.

Skolinspektionen bedömer att eleverna i hög utsträckning får en undervisning som utvecklar deras praktiska förmåga att delta i demokratiska beslutsprocesser, såväl när det handlar om att bereda en fråga inför ett avgörande, som genom att praktiskt öva sig i olika mötesformer, röstningsförfaranden och majoritetsprinciper samt analysera konsekvenserna av dessa.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna i hög utsträckning inom ramen för skolans kvalitetsarbete samverkar för att skapa goda förutsättningar för alla elevers, inklusive pojkar och flickors, möjlighet att utveckla demokratiska förmågor. Vidare bedömer Skolinspektionen att rektorn och lärarna i hög utsträckning följer upp och analyserar skolenhetens demokratiuppdrag, exempelvis vad gäller vilka resultat som nås kring förståelse för andras perspektiv, förståelse för vad de demokratiska förhållningssättet innebär, samt praktisk förmåga att delta i demokratiska beslutsprocesser. Skolinspektionen bedömer att rektorn i hög utsträckning skapar goda förutsättningar för demokratiuppdraget genom att tillföra lämpliga resurser för demokratiuppdraget utifrån elevernas, inklusive pojkar och flickors, behov och förutsättningar. Lärarna ges möjligheter till kompetensutveckling som är relevant för genomförandet av demokratiuppdraget. Vidare bedömer Skolinspektionen att läraren i hög utsträckning känner till och beaktar elevernas, inklusive pojkar och flickors, bakgrund och tänkbara behov vid planering och genomförande av undervisningen.

Vidare bedömer Skolinspektionen att undervisningen i låg utsträckning bedrivs i demokratiska arbetsformer.

Bedömning av fråga 1a: I vilken utsträckning ges eleverna möjlighet till samtal, diskussion och argumentation i syfte att stimulera förståelse och värna demokratiska förhållningssätt?

Skolinspektionen bedömer att eleverna i hög utsträckning ges möjlighet att samtala, diskutera och argumentera med varandra under ordnade former, vilket sker såväl i helklass som i mindre grupper. Skolinspektionen bedömer vidare att läraren i hög utsträckning presenterar olika värderingar, uppfattningar och problemställningar så att eleverna utvecklar förståelse för såväl olika som andras perspektiv. Läraren ger i hög utsträckning eleverna utrymme att diskutera kontroversiella frågor i undervisningen. Läraren klargör i

hög utsträckning samhällets demokratiska värderingar samt stimulerar eleverna i att omfatta ett demokratiskt förhållningssätt.

Skolinspektionens intervjuer, observationer och skriftligt underlag visar att läraren ger eleverna i hög utsträckning möjlighet till att samtala, diskutera och argumentera med varandra under ordnade former. I dessa diskussioner ges det utrymme för att olika argument och skilda synsätt kan ställas mot varandra. Det framkommer av elevintervjuer att eleverna diskuterar i såväl helklass som i halvklass. Eleverna berättar att det finns ett stort utrymme för dem att uttrycka olika åsikter utan att någon annan motsäger sig. Läraren lyssnar på eleverna och påstår inte att något är rätt eller fel samt förhåller sig neutral i diskussionen. Eleverna berättar att de utvecklas av att argumentera och lär sig samtidigt av varandra genom att lyssna till andras ställningstaganden. En flicka berättar att hon genom diskussioner som handlar om feminism har fått mer insikt och förståelse om vad feminism står för. Läraren berättar i intervju att det från och med läsårsstart 2018/2019 har skolan ändrat upplägget för kursen Samhällskunskap 1b. Förändringen innebär att klassen som läser kursen har helklassundervisning vid två tillfällen i veckan samt halvklassundervisning en gång i veckan. Av den inskickade dokumentationen framgår att målet med detta är att underlätta för elever vid samtal och diskussioner. Vid skolbesöket genomförde Skolinspektionens utredare en lektionsobservation i helklass och en observation i halvklass. Vid båda dessa tillfällen diskuterar eleverna såväl i helgrupp som i mindre grupper. Under lektionen i helklass noterar Skolinspektionens utredare att några elever kommer till tals, genom att räcka upp handen eller få ordet tilldelat av läraren, samtidigt som klassrumsmiljön är relativt högljudd. Eleverna som inte är delaktiga i diskussionen tittar i sina mobiler och pratar med klasskamrater som sitter i närheten. Elevernas prat sinsemellan blir mer och mer intensivt och för att höras höjer läraren sin röst allteftersom. Vid lektionen som genomförs i halvklass observerar Skolinspektionens utredare att eleverna ges möjlighet till att diskutera och argumentera med varandra såväl i helgrupp som i mindre konstellationer, vilket sker i ett mer ordnat klassrumsklimat. Eleverna får en uppgift med olika ställningstaganden som de till att börja med ska diskutera i halvklass. Till övningen ska de använda "ja" och "nej"-skyltar beroende på om de håller med det upplästa ställningstagandet eller inte. Därefter får eleverna inom sina grupper diskutera sina åsikter. Innan lektionen avslutas återupprepas övningen fast i helgrupp där alla får ta del av varandras åsikter och diskussion mellan individer i de olika grupperna sker.

Av intervjuer och observationer framkommer att läraren i hög utsträckning presenterar olika värderingar, uppfattningar och problemställningar så att eleverna utvecklar förståelse för såväl olika som andras perspektiv. Eleverna uppger att de utvecklar sin förståelse för andras perspektiv när de har diskussioner i undervisningen. Vidare berättar eleverna att läraren även visar att det finns skillnader mellan olika diktaturer. I en av de lektionsobservationer som Skolinspektionens utredare genomför bekräftas hur läraren diskuterar konflikter som kan uppstå mellan olika demokratiska värden och de mänskliga rättigheterna tillsammans med eleverna. Läraren presenterar i sin genomgång, med stöd av visuella bilder, såväl skillnader mellan demokrati och diktatur som inbördes skillnader diktaturer emellan. Läraren ger också exempel på olika styrelseskick. Läraren inleder presentationen med att jämföra Sverige med Kina. Detta med syftet att visa vad som är kännetecknen för en diktatur. Läraren visar därefter en bild med ett innehåll där Nordkorea, Zimbabwe, Kuba och Vitryssland framgår. Läraren säger: "Det finns olika typer av diktaturer. I vissa länder är det präster som styr, i andra länder är det familjer som styr landet".

Skolinspektionens intervjuer och lektionsobservationer visar att läraren i hög utsträckning ger utrymme för kontroversiella frågor i undervisningen. Läraren och eleverna berättar att klassen inom ramen för Samhällskunskap 1b har besökt Historiska museet för en utställning som heter "100% – kamp Sveriges historia" som handlar om mänskliga rättigheter och som kopplar till kursen. Utställningen handlar bland annat om kvinnors och mäns rätt att uttrycka sig över tid. Läraren uppger att eleverna, i samband med besöket, fick övas i att ta ställning och motivera sina svar och samtidigt få en förståelse för hur demokratin i Sverige har utvecklats för män och kvinnor i samhället. I intervjuerna berättar eleverna om besöket och att de fick ta ställning till olika påståenden som handlar om rätten att få uttrycka sig. Läraren berättar att eleverna i samband med besöket fick motivera och uttrycka sina åsikter i olika påståenden som de anser vara kontroversiella. Läraren berättar vidare att det blev flera diskussioner där eleverna kom igång ordentligt men att det samtidigt gäller att hålla en bra balans i diskussionen. I intervjuerna med lärare och elever framkommer att eleverna bland annat fick diskutera dödsstraff. Eleverna diskuterade exempelvis om det är rätt eller fel att ta en annan människas liv. Andra ämnen som diskuterades i samband med besöket var "om Sverige ska ha fri invandring", "begränsa köttindustrin" och "ska det vara fri abort". I intervjun med eleverna framkommer att de inför varje påstående fick ta ställning genom en värderingsövning där de ska placera sig på olika platser efter "ja", "nej" och "vet inte" i ett rum. Några elever uppger i intervju att det var få elever som ansåg att köttindustrin skulle begränsas vilket skapade en stor diskussion i klassen.

Läraren ger även eleverna utrymme för kontroversiella frågor i undervisningen genom att eleverna får uttrycka sina åsikter i klassrummet också när de skiljer sig från sina klasskamrater. Detta bekräftas under en av de lektionsobservationer som Skolinspektionens utredare genomför. Eleverna ska diskutera olika påståenden i grupper om fyra. Övningen går ut på att eleverna får ta ställning till påståenden som kopplas till olika mänskliga rättigheter. Övningen heter "Tryckfrihet". Läraren ger även eleverna lappar märkta med "ja" respektive "nej" som de ska använda för att visa sitt ställningstagande innan de motiverar sin åsikt. Frågorna rör till exempel rätten att demonstrera, tryckfrihet, yttrandefrihet, religionsfrihet och rätten till ett privatliv. Exempel som eleverna ska ta ställning till i grupperna är: *Ska nazister få demonstrera utanför en synagoga? Ska det vara straffbart att säga vissa saker under en demonstration? Ska Adolf Hitlers bok "Mein Kampf" få säljas? Ska det vara tillåtet att bränna svenska flaggan? Ska kyrkan få uttala sig nedsättande om homosexuella? Ska regeringen få ta reda på vad du läser för böcker? Ska det vara tillåtet för en polisman att bära turban?* Diskussionerna mellan eleverna blir mer intensiv och laddade. Läraren säger till eleverna att de inte behöver komma överens med att de ska använda sina ja- och nej-lappar. Läraren återsamlar eleverna till en gemensam diskussion i helgrupp, där utrymme ges för diskussion om de tänkbara kontroversiella frågorna. Läraren presenterar därefter de olika ställningstaganden som eleverna har diskuterat och ber dem berätta vad de sagt. *Ska det vara tillåtet att bränna svenska flaggan?* "Ja", säger en flicka. "Vad är syftet med det" undrar läraren? En pojke svarar att det visar på att man är missnöjd med landet och politiken i Sverige. Läraren upplyser eleverna om att det är olagligt att bränna den svenska flaggan. Läraren läser nästa påstående *Ska det vara straffbart att säga vissa saker under en demonstration?* En pojke anser att man borde straffas om man nedvärderar en annan person. "Vi har en yttrandefrihet som vi ska vårda" säger en annan pojke. En flicka säger att hon anser att

gränsen för detta går när våld sker. "Man borde inte bli straffad för att man tycker något", säger en flicka.

Skolinspektionens intervjuer, observationer och skriftligt underlag från skolan visar att läraren i hög utsträckning klargör vårt samhälles demokratiska värderingar och stimulerar eleverna aktivt att omfatta ett demokratiskt förhållningssätt. I det inskickade underlaget uppger skolan att höstterminens fokusområden i Samhällskunskap 1b tar avstamp i demokrati och mänskliga rättigheter för att sedan fördjupa arbetet utifrån konkret fakta och exempel som ideologier, statsskick och politiska partier. Eleverna uppger att de inom ramen för kursen har pratat om vad det innebär att vara demokratisk, till exempel att alla ska ha rätt att få säga sin åsikt samt att alla människor är lika mycket värda. Båda elevgrupperna berättar om studiebesöket som klassen gjorde på Historiska museet tidigare under höstterminen. Eleverna berättar om en situation där en diskussion som upplevdes hetsig av eleverna. Läraren hanterar situationen genom att berätta för eleverna att det är tillåtet att ha olika åsikter och att man ska lyssna på varandras argument. Läraren berättar att det är viktigt att visa respekt för varandra även om det finns meningsskiljaktigheter. Läraren framhåller också att det är viktigt att kunna sätta sig in i någon annans ställningstagande. I intervju med läraren framkommer att det finns gemensamt framtagna arbetssätt för den aktuella klassen som är förankrade i lärarens arbetslag. Exempel på detta är att eleverna har fasta placeringar i helklass, regelbunden inlämning av lektionsuppgift samt att handuppräknings tillämpas.

Bedömning av fråga 1b: I vilken utsträckning övas eleverna i demokratiska beslutsprocesser?

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete i första hand behöver inledas inom följande område.

- Rektorn vid Kärrtorps gymnasium behöver se till att undervisningen inom ramen för Samhällskunskap 1b i högre utsträckning bedrivs i demokratiska arbetsformer genom att eleverna ges inflytande över hur undervisningen ska bedrivas.

Skolinspektionen bedömer att eleverna i hög utsträckning får en undervisning som utvecklar deras praktiska förmåga att delta i demokratiska beslutsprocesser såväl när det handlar om att bereda en fråga inför ett avgörande, som genom att praktiskt öva sig i olika mötesformer, röstningsförfaranden och majoritetsprinciper samt analysera konsekvenserna av dessa. Eleverna får också, som inslag i undervisningen, möta representanter för olika organisationer och verksamheter. Skolinspektionen bedömer dock att undervisningen i låg utsträckning bedrivs i demokratiska arbetsformer.

Skolinspektionens intervjuer och skriftligt underlag från skolan visar att eleverna kommer att få öva sig i att bereda och argumentera för förslag till beslut och övas i olika mötesformer, röstningsförfaranden och majoritetsprinciper. Rektorn berättar i intervju att eleverna kommer att få öva sig i att fatta beslut genom olika rollspel inom ramen för kursen. Den undervisande läraren bekräftar att eleverna inom området lag- och rätt, i rollspelsformat, kommer att få öva sig i att förhandla. Detta kommer eleverna att få göra i såväl olika

mötesformer som med olika förhandlingsstrategier. Pojkarna uppger i intervju att de har fått öva sig i att delta i demokratiska beslutsprocesser i samband med att de röstade i skolvalet. I den inskickade dokumentationen uppger rektorn att skolvalet är kopplat till undervisningen i Samhällskunskap 1b.

Skolinspektionens intervjuer och observationer visar att eleverna i låg utsträckning ges inflytande över hur undervisningen ska bedrivas. Pojkarna berättar att de har fått se lärarens kursplanering för kursen medan flickorna uppger att de inte har fått ta del av den. Ingen av elevgrupperna berättar att de har fått vara med och påverka något som berör undervisningen i Samhällskunskap 1b eller att läraren har efterfrågat deras åsikter. Flickorna uppger att läraren redan har bestämt upplägget för kursen vad gäller innehåll och arbetsformer. Under de lektionsobservationer som Skolinspektionen genomför vid skolbesöket framkommer inte några exempel där eleverna ges inflytande över undervisningen. Läraren berättar dock att han avser att eleverna vid vissa moment i Samhällskunskap 1b kommer få möjligheten att välja ett arbetsområde eller någon examinationsform.

Bedömning av fråga 2 och 3: I vilken utsträckning arbetar rektor och lärare för att ge alla elever goda förutsättningar att utveckla demokratiska förmågor, samt för att möta pojkar och flickors olika förutsättningar kopplade till demokratiska förmågor inom undervisningen i Samhällskunskap 1a/1b?

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna i hög utsträckning inom ramen för skolans kvalitetsarbete samverkar för att skapa goda förutsättningar för alla elevers, tillika pojkar och flickors, möjlighet att utveckla demokratiska förmågor. Vidare bedömer Skolinspektionen att rektorn och lärarna i hög utsträckning följer upp och analyserar skolenhetens demokratiuppdrag.

Skolinspektionen bedömer även att rektorn i hög utsträckning skapar goda förutsättningar för demokratiuppdraget genom att tillföra lämpliga resurser för demokratiuppdraget utifrån elevernas, tillika pojkar och flickors, behov och förutsättningar. Skolinspektionen bedömer att läraren i hög utsträckning känner till och beaktar elevernas, tillika pojkar och flickors, bakgrund och tänkbara behov vid planering och genomförande av undervisningen.

Skolinspektionens intervjuer, observationer och skriftligt underlag från skolan visar att rektorn och lärarna i hög utsträckning samverkar i skolans systematiska kvalitetsarbete för att skapa goda förutsättningar för alla elevers möjlighet att utveckla demokratiska förmågor. Rektorn uppger i den inskickade dokumentationen att det finns ett skolövergripande arbete för alla lärare som fokuserar på mänskliga rättigheter. I den inskickade dokumentationen framkommer även att skolan genomför en satsning på våldspreventivt arbete tillsammans med en jämställdhetsorganisation utanför skolan, där målet är ett samhälle fritt från våld. Alla lärare har under föregående läsår deltagit i en halvdagsutbildning, åtta lärare genomförde därefter en fördjupande utbildning. Under läsåret 2018/2019 ska ytterligare fyra lärare gå den fördjupande utbildningen. Vidare framkommer av den insända dokumentationen samt i intervju att rektorn följer upp elevernas demokratiska förmågor genom sina regelbundna lektionsbesök med uppföljande samtal med lärare, medarbetarsamtal, samt i skolans övergripande arbete som handlar om mänskliga rättigheter. Lektionsbesöken följer rektorn sedan upp med läraren genom feedback på sms och därefter i ett kortare informellt samtal med läraren. Formella samtal med läraren sker i

form av medarbetarsamtal och lönesamtal. Rektorn uppger att arbetet med mänskliga rättigheter genomsyrar hela skolans verksamhet och i synnerhet skolans arbete med demokratiuppdraget. Rektorn berättar att hon utifrån skolans prioriterade mål och satsningar på arbetet med mänskliga rättigheter i olika former också är den del som rektor följer upp gällande demokratiuppdraget. I den inskickade dokumentationen framkommer också att skolan erbjuder en utbildning till de elever som vill arbeta med elevdemokratifrågor i Stockholm kommuns regi. På skolan finns en Amnestygrupp som stöts upp av försteläraren i mänskliga rättigheter. Rektorn uppger i den insända dokumentationen att ledningsgruppen, där lagledarna för utbildningarna på skolan ingår, för löpande samtal om demokratiuppdraget samt följer upp att de aktiviteter som planerats genomförs och utvecklas.

Skolinspektionens intervjuer, observationer och skriftligt underlag från skolan visar att rektorn i hög utsträckning skapar goda förutsättningar för demokratiuppdraget. Även ett flertal elever i årskurs 2 och 3 har gått utbildningen. Under läsåret ska dessutom eleverna i årskurs 1 genomgå samma utbildning. Tiden som är avsatt för läraren i kursen Samhällskunskap 1b är planerad för ca 50 timmar samt förtroendetid, vilket enligt rektorn är ett utökat utlägg på kursen för att förstärka demokratiuppdraget. Utöver den kursbundna tiden är cirka 12 timmar avsatt för konferenstid för läsåret 2018/2019. Lärarna får även förutsättningar, i form av tid, att planera och utveckla sin undervisning så att den präglar skolans arbete med mänskliga rättigheter. Det finns också en grupp lärare med ett särskilt ansvar för att driva arbetet för mänskliga rättigheter på skolan. Rektor uppger att hon tar strategiska beslut vad gäller kompetensutveckling. Den intervjuade läraren läser Areteprogrammet på rektorns initiativ. I intervju med rektor framkommer att för den aktuella klassen har hon tagit beslutet att införa halvklassundervisning i syfte att öka studieron. I sitt uppdrag som rektor ser hon ett stort värde av att finnas i ute bland eleverna i undervisningen. Rektorn uppger att skolan leds på ett öppet och transparent sätt med stor lärar- och elevdelaktighet. Läraren uppger att rektor ger tid för reflektion och att det alltid finns tid för diskussion.

Av genomförda intervjuer och inskickad dokumentation framgår att läraren i hög utsträckning känner till och beaktar alla elevers, inklusive pojkar och flickors, bakgrund och tänkbara behov vid planering och genomförande av undervisningen. Rektorn uppger i intervju att hon inte är insatt i hur elevinflytande ser ut i specifika kurser. Rektorn berättar att läraren i Samhällskunskap 1b fokuserar på trygghet och trivsel samt välfungerande lektioner. Detta bekräftas i intervju med läraren. Läraren har identifierat att flickorna i klassen är starka och tar mer utrymme än vad pojkarna gör, samtidigt som det finns både pojkar och flickor i klassen som behöver mer stöd. Läraren berättar att det är viktigt att lära känna elevgruppen för att anpassa nivån på undervisningen, vilket är något som han diskuterar med såväl ämneslag som arbetslag. Läraren uppger att elevernas migrationsbakgrund är något positivt som de senare under kursens gång ska få möjlighet att dela med sig av genom en fördjupningsuppgift. Eleverna kommer att få möjlighet att jämföra sitt hemlands styrelseskick med Sveriges, berättar läraren.

Uppföljning

Huvudmannen ska senast den 3 juni 2019 redovisa till Skolinspektionen vilka åtgärder som vidtagits utifrån de identifierade utvecklingsområdena.

Redogörelsen skickas via e-post, till *skolinspektionen.umea@skolinspektionen.se*, eller per post till, *Skolinspektionen, Box 3177, 903 04 Umeå*. Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 400-2017:7324) i de handlingar som sänds in.

På Skolinspektionens vägnar

Joakim Blomberg
Enhetschef

Ann-Sofie Svensson
Föredragande

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida:

www.skolinspektionen.se/demokrati

Bilaga: Författningsstöd

Rättslig reglering mm

Ett av gymnasieskolans viktiga uppdrag är att förmedla och förankra respekt för de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på. Utbildningen ska därför utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna såsom människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet och solidaritet mellan människor. I utbildningen ska hänsyn tas till elevernas olika behov. Eleverna ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. En strävan ska vara att uppväga skillnader i elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Utbildningen syftar också till att främja elevernas allsidiga personliga utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvarskännande individer och medborgare. (Skollagen 2010:800: 1 kap. 4-5 §§). Gymnasieskolan ska aktivt och medvetet påverka och stimulera eleverna att omfatta vårt samhälles gemensamma värderingar och låta dessa komma till uttryck i praktisk vardaglig handling. Eleverna ska också ges kunskaper och förutsättningar för att kunna delta i demokratiska beslutsprocesser i samhälls- och arbetsliv (Skolverket 2011: 11f). Läroplanen slår fast att det inte är tillräckligt att i undervisningen förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värden – undervisningen måste också bedrivas i demokratiska arbetsformer och utveckla elevernas förmåga och vilja att ta personligt ansvar och aktivt delta i samhällslivet (Skolverket 2011: 6).

Utbildningen i gymnasieskolan ska vara likvärdig och samtidigt anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. En likvärdig utbildning innebär inte att undervisningen ska utformas på samma sätt överallt eller att skolans resurser ska fördelas lika. Hänsyn ska tas till elevernas olika förutsättningar, behov och kunskapsnivå. Särskild uppmärksamhet ska ägnas åt de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen. Därför kan undervisningen aldrig utformas lika för alla. Skolan ska aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter (Skolverket 2011:6).

Skollagens krav på systematiskt kvalitetsarbete innebär att huvudmän och skolenheter systematiskt och kontinuerligt ska följa upp verksamheten, analysera resultaten i förhållande till de nationella målen och utifrån det planera och utveckla utbildningen. Verksamhetens resultat behöver dessutom följas upp, analyseras och bedömas i förhållande till vad vetenskap och beprövad erfarenhet lyfter fram som betydelsefullt i genomförandet. Även vid planering och prioritering av utvecklingsinsatser är det viktigt att ta hänsyn till aktuell forskning. (Skolverket 2012:11). I en rad studier är sambanden mellan individfaktorer som social bakgrund, kön och etnicitet och utbildningsresultat väl belagda. Detta gäller framför allt hur olika aspekter av elevernas sociala bakgrund (föräldrarnas utbildningsnivå, kulturella kapital, etc) påverkar deras skolresultat. Även i den internationella forskningen är socioekonomisk status (familjens inkomst, yrke och utbildning) kopplat till elevernas resultat (Skolverket 2009:31).

Av skollagen framgår att rektorn ska leda och samordna det pedagogiska arbetet och ha ett särskilt ansvar för att utbildningen utvecklas. Rektorn ska också besluta om sin enhets inre organisation och fatta sådana beslut som det av skollagen och andra författningar framgår att rektorn ska fatta. Det handlar bland annat om ansvaret för den övergripande organisationen av det pedagogiska arbetet och skolans kontakter med arbetslivet och det omgivande samhället (Skolverket 2013a:5). Det är viktigt att rektorn följer upp hur arbetssätt och metoder i undervisningen påverkar elevers lärande och utveckling. Utgångspunkten är de nationella mål och de områden som man har beslutat att fokusera i utvecklingsarbetet. Rektorn bör se till att verksamheten genomförs utifrån den gjorda planeringen (Skolverket 2012:28f).

I läroplanen betonas förståelse och medmänsklighet och att främlingsfientlighet och intolerans måste bemötas med kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser. Alla som verkar i skolan ska alltid hävda de grundläggande värden som anges i skollag och läroplan och klart ta avstånd från det som strider däremot. Samtidigt ska skolan sträva efter saklighet och allsidighet och vara öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra att de förs fram (Skolverket 2011: 5f). Här finns en spänning mellan att å ena sidan stimulera elevers åsiktsyttrande samtidigt som eleverna ska påverkas att omfatta vissa värden. Centralt blir här de riktlinjer som läroplanen anger för lärarnas ansvar där läraren ska klargöra det svenska samhällets grundläggande demokratiska värden och de mänskliga rättigheterna och tillsammans med eleverna diskutera konflikter som kan uppstå mellan dessa värden och rättigheter och faktiska händelser. Lärarna ska därtill öppet redovisa och tillsammans med eleverna analysera olika värderingar, uppfattningar och problemställningar samt konsekvenserna av detta (Skolverket 2011: 12).

Sammanfattningsvis kan skolans demokratiska uppdrag utifrån läroplanens inledande kapitel kopplas till tre olika aspekter – *grundläggande demokratiska värderingar* (ex. jämställdhet och solidaritet), *medborgerliga förmågor* (ex. kritisk reflektion, kommunikation, konflikthantering och demokratiskt beslutsfattande) och *teoretiska kunskaper om politik och samhälle* (Skolverket 2011, Ekman & Pilo 2012), varav denna granskning fokuserar på förmågorna. Annorlunda uttryckt består skolans demokratiska uppdrag i att dels förmedla kunskaper om samhället och demokratin på system- och institutionsnivå, och dels färdigheter i att tillämpa ett demokratiskt förhållningssätt för att kunna delta i samhällslivet (Långström & Virta 2016: 35 och 57).

Skolans demokratiuppdrag är ett övergripande arbete som ska genomsyra hela skolans verksamhet och ingår i flera ämnen (Skolverket 2013: 5; Långström & Virta 35). Samtidigt har samhällskunskapsämnet i flera hänseenden en särställning när det gäller att förmedla och förankra dessa demokratiska kunskaper och färdigheter (Skolverket 2010: 44, Ekman & Pilo 2012: 59; Långström & Virta 2016: 23 och 35). Ämnesplanen anger att undervisningen i samhällskunskap i gymnasieskolan syftar till att ge eleverna möjlighet att utveckla kunskaper om makt, demokrati, jämställdhet och de mänskliga rättigheterna. Dessutom ska undervisningen bidra till att skapa förutsättningar för ett aktivt deltagande i samhällslivet. Fokus ligger på såväl förmedling av teoretiska kunskaper om demokratiska förhållningssätt och mänskliga rättigheter som utveckling av förmågor kopplade till att analysera samhällsfrågor och uttrycka sina kunskaper och uppfattningar (Skolverket 2011: 143ff). Samhällskunskapsämnet utgör således en central del skolans i demokratiska uppdrag (Långström & Virta 2016: 23).

Mot denna bakgrund avgränsas granskningen av gymnasieskolans demokratiuppdrag mot just hur detta uppdrag förvaltas och gestaltas inom ämnet Samhällskunskap. För att möjliggöra jämförelser mellan yrkes- och högskoleförberedande program riktas granskningen specifikt mot den gymnasiegemensamma kursen Samhällskunskap 1a1/1b.

Referenser

- Ekman, Joakim & Pilo, Lina (2012) *Skolan, demokratin och de unga medborgarna*. Stockholm: Liber.
- Långström, Sture & Virta, Arja (2016) *Samhällskunskapsdidaktik. Utbildning i demokrati och samhällsvetenskapligt tänkande*, 2:a uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Skolverket (2009) *Vad påverkar resultaten i svensk grundskola? Kunskapsöversikt om betydelsen av olika faktorer*.

Skolverket (2010) *Morgondagens medborgare*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2011) *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskolan*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2012) *Systematiskt kvalitetsarbete – för skolväsendet*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2013) *Förskolans och skolans värdegrund*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2013a) *Juridisk vägledning. Mer om ...Förskolechefen och rektorn*. Stockholm: Skolverket.